

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІАЛКА Михайло Ігоревич

УДК 343.982.4

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДОКУМЕНТООБИГУ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Запоріжжя – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент
Романов Сергій Юрійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
начальник навчально-методичного центру.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
академік Національної Академії
правових наук України
Гуторова Наталія Олександрівна,
Національна юридична академія
України ім. Ярослава Мудрого,
директор Кримського юридичного інституту,
заслужений юрист України;

кандидат юридичних наук,
Дащенко Олена Вікторівна,
Жовтневий районний суд м. Запоріжжя,
помічник голови.

Захист відбудеться 15 грудня 2010 об 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д17.127.07 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б, в ауд. 114

Автореферат розісланий «12» листопада 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.О. Армаш

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасний період становлення України як правової демократичної держави не виникає жодних сумнівів щодо підвищення ролі документообігу як необхідної умови вдосконалення та розвитку інформаційної діяльності держави, тому важливим є не тільки регулювання відносин, які виникають з приводу створення та обігу документів у суспільстві, а й їх кримінально-правова охорона. Суспільно небезпечне посягання на документообіг руйнує вказані суспільні відносини, що призводить до недотримання порядку управління в державі, створення економічної небезпеки, порушення основних прав, свобод та інтересів громадян України тощо. Це, у свою чергу, вимагає під час дослідження цих проблем більш детального аналізу соціальної зумовленості криміналізації діянь, що посягають на документообіг, та обґрунтування відповідних змін до чинного кримінального законодавства.

Слід відзначити той факт, що дуже чітко простежується тенденція до зростання кількості злочинів у сфері документообігу. Наприклад, кількість злочинів, що пов'язані з підробленням документів, печаток, штампів та бланків, їх збутом та використанням (ст. 358 КК) у 2001 р. становила 6234, у 2002 р. – 7277, у 2003 р. – 8215, у 2004 р. – 8617, у 2005 р. – 9508, у 2006 р. – 11 197, у 2007 р. – 16 986, у 2008 р. – 19 022, у 2009 р. – 17 883 випадків. Іншими словами, за останнє десятиріччя динаміка злочинів, що посягають на документообіг, зростає майже в три рази.

У Кримінальному кодексі України (далі – КК) наведено цілий ряд норм, які передбачають кримінальну відповідальність за злочини, предметом чи засобом вчинення яких є документ, проте багато питань, які стосуються загального поняття кримінально-правової охорони документів, їх різновидів, критеріїв класифікації, є недостатньо теоретично розробленими та дискусійними. Характерно, що на практиці нерідко виникають труднощі при юридичному оцінюванні злочинів, пов'язаних з підробленням документів та їх використанням, припускаються помилки у кваліфікації таких діянь.

Нарешті, постійні зміни до КК вимагають серйозного їх осмислення, поглибленого системного аналізу нормативно закріплених ознак підроблення документів, їх використання, вироблення практичних рекомендацій щодо кваліфікації складів злочинів з урахуванням сучасних реалій.

У різні часи в юридичній науці питання кримінально-правової охорони документів, а разом з ними і документообігу, набули відповідного розвитку і певного дослідження.

Кримінально-правова характеристика суспільно небезпечного діяння, пов'язаного з підробленням документів, висвітлювалася у працях А.А. Жижиленка, А.В. Кузнецова, Б.І. Пінхасова, Г.Ф. Поленова, Т.Л. Сергеевої.

Різні аспекти цих питань розглядалися в працях науковців з України та інших країн СНД: Н.І. Архипцева, М.І. Бажанова, Г.М. Борзенкова, А.В. Брілліантова, О.В. Владімірова, М. Г.-О. Дзагієва, Б.В. Здравомислова, В.П. Ємельянова, М.А. Єфімова, А.К. Квіцинія, В.Ф. Кириченко,

Б.В. Коробейнікова, М.Д. Лисова, Ю.Г. Ляпунова, П.С. Матишевського, В.Є. Мельникова, Б.С. Никифорова, С.Ю. Романова, Р.А. Сабітова, О.Я. Светлова, Г.Р. Смолицького, В.В. Сташиса, С.І. Тихенко та ін.

На дисертаційному рівні дослідження проводились М.А. Алієвою, Л.О. Букалєровою, В.А. Канунніковим, В.С. Постніковим, О.Ю. Сабітовою, Ю.В. Щіголевим та Л.Г. Чашіною. При цьому всі вони були здійснені за межами України та на підставі зарубіжного законодавства. Проблемою захисту суспільних відносин, предметом яких виступають документи, в Україні останніми роками займались Ю.П. Дзюба, Н.О. Тімошенко та С.С. Тучков.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці П.П. Андрушко, М.І. Бажанова, Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова, Я.М. Брайніна, Н.О. Гуторової, П.С. Дагеля, Б.В. Здравомислова, М.І. Загородникова, М.Й. Коржанського, А.І. Коробєєва, Л.Л. Круглікова, Н.Ф. Кузнєцової, В.М. Кудрявцева, Б.О. Куринова, М.І. Мельника, П.П. Михайленко, В.О. Навроцького, Б.С. Нікіфорова, М.І. Панова, А.О. Пінаєва, А.А. Піонтковського, А.Б. Сахарова, С.В. Сахнюка, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, М.С. Таганцева, С.А. Тарарухіна, В.Я. Тація, А.Н. Трайніна, В.П. Тихого, Б.С. Утєвського, І.Я. Фойницького, М.І. Хавронюка, С.С. Яценко та інших.

Тим часом для багатьох праць за цією проблематикою характерний предметний розгляд лише окремих складів злочинів або їх аналіз у рамках злочинів певної групи. Монографічні праці, які присвячені проблемі документів у цілому, як загальному елементу різних складів злочинів і які передбачають комплексний розгляд цього злочинного посягання є одиничними.

Зазначені обставини визначили актуальність проблеми і зумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ та ґрунтується на положеннях Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 рр., затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 р. № 1767; базується на положеннях п. 1, 2 „Пріоритетних напрямків розвитку правової науки України на 2005–2010 рр.”, рекомендованих відділенням кримінально-правових наук і затверджених загальними зборами Академії правових наук України від 09.04.2004 р.; п. 2.5 „Пріоритетних напрямків наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 рр.”, затверджених наказом МВС України від 05.07.2004 р. № 755; п. 5.3 „Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2006–2010 рр.” від 23.01.2005 р.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є розробка науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій щодо вдосконалення законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за посягання на документообіг у суспільстві шляхом проведення комплексного

теоретичного аналізу відповідних складів злочинів, що передбачають відповідальність за такі діяння.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі *завдання*:

- здійснити аналіз загальних і спеціальних ознак документа та документообігу, сформулювати їх визначення;
- провести історико-правовий аналіз законодавства, що передбачало відповідальність за порушення у сфері документообігу;
- розглянути зарубіжне законодавство про кримінально-правову охорону документообігу;
- з'ясувати соціальну зумовленість, принципи та умови криміналізації діянь у сфері документообігу;
- запропонувати класифікацію кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання у сфері документообігу;
- здійснити аналіз та розкрити зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів у сфері документообігу;
- дослідити спірні питання кваліфікації злочинів у сфері документообігу;
- внести науково обґрунтовані пропозиції з метою вдосконалення кримінального законодавства, яке передбачає відповідальність за порушення у сфері документообігу.

Об'єкт дослідження – сукупність суспільних відносин, що пов'язані з діяльністю органів, підприємств й установ у сфері обігу документів (документообіг).

Предмет дослідження – кримінально-правова охорона документообігу.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять матеріалістичне положення про природу та соціальну зумовленість злочинів, діалектичний метод пізнання. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення, дедукція, системний підхід, вивчення документів та інші) й спеціальні (спеціально-юридичні, порівняльно-правові та інші) методи пізнання.

Дослідження зазначеної проблеми здійснювалося з використанням таких методів: діалектичного – при дослідженні поняття документа з погляду його існування як у статичному стані, так і в динамічних змінах (п. 1.1); при розгляді окремих складів злочинів, що посягають на документ та порядок його використання в контексті загального вчення про злочин (розділ 3); історико-правового – при розкритті історичної генези злочинів у сфері використання документів і дослідження різних аспектів їх існування крізь призму певної зумовленості, історичного розвитку, перспектив удосконалення кримінального законодавства в частині відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері документообігу (п. 1.2); порівняльно-правового – при аналізі законодавства зарубіжних країн в частині встановлення відповідальності за злочини у сфері використання документів, та використання зарубіжного досвіду у вітчизняній законодавчій практиці (п. 1.3); системно-структурного та функціонального – при дослідженні об'єктивних і суб'єктивних ознак цих складів злочинів (п. 3.2, 3.3); формально-юридичного – при дослідженні положень КК України, що

містять кримінально-правові заборони на вчинення суспільно небезпечних діянь відносно документів з погляду їх відповідності підставам та умовам криміналізації діянь, уніфікації термінів, відповідності правилам законодавчої техніки (розділ 2); соціологічних – при проведенні й узагальненні результатів анкетування серед населення з метою дослідження проблеми охорони документів за спеціально розробленою анкетною згідно з предметом дослідження (розділи 2, 3).

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, КК України, міжнародно-правові акти. Складовою дослідження є також вітчизняне кримінальне законодавство минулих років, зарубіжне законодавство та постанови Пленуму Верховного Суду України.

Емпіричну базу дослідження становлять:

- результати узагальнення та аналізу анкетування, проведеного з метою дослідження проблеми охорони документообігу за спеціально розробленою анкетною серед мешканців Кіровоградської, Харківської, Черкаської, Одеської, Львівської областей та АР Крим (911 респондентів);
- результати аналізу 433 архівних кримінальних справ за розглянутою групою злочинів, що були вчинені в 2001–2008 рр. у Харківській, Кіровоградській, Черкаській, Одеській, Львівській областях та АР Крим;
- статистична інформація Департаменту інформаційних технологій МВС України за 1995–2008 рр.;
- аналітичні документи та інші матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням, яке присвячене кримінально-правовій охороні документообігу. Конкретний внесок у розробку наукової проблеми полягає в особистому обґрунтуванні ряду нових положень, значущих для науки кримінального права і правозастосовної практики:

вперше:

- обґрунтовано та запропоновано встановлення кримінальної відповідальності за зберігання чи придбання завідомо підробленого документа для власних потреб або третьої особи з метою подальшого використання;
- запропоновано встановлення кримінальної відповідальності за підроблення посвідчень та документів, якщо воно вчинене з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво підроблених документів, печаток, штампів та бланків;
- обґрунтовано необхідність використання в кримінальному законодавстві поняття управлінської документації, тобто сукупності офіційних документів, що використовуються всіма органами державного і господарського управління та підвідомчими підприємствами й організаціями в процесі виконання відповідних управлінських функцій згідно з чинним законодавством, та визначення її як предмета злочину при незаконних діях у разі банкрутства;
- у межах кримінально-правової охорони документообігу у сфері виборчих відносин визначено та науково обґрунтовано поняття виборчого документа, а саме офіційного документа, встановленої форми чи зразка

відповідно до чинного законодавства та затвердженого Центральною виборчою комісією;

удосконалено:

– класифікацію злочинів, що посягають на документообіг залежно від того, справжній документ чи ні; запропоновано доповнити й таким видом – застосування дійсних документів для вчинення злочинних діянь;

– поняття документообігу, під яким слід розуміти систему врегульованих нормами права суспільних відносин, які забезпечують захист встановленого державою порядку обігу офіційних документів, а також штампів, печаток, бланків у сфері управлінської діяльності;

дістало подальшого розвитку:

– поняття документа як предмета злочину, під яким слід розуміти створений людиною матеріальний носій, на якому відображена у вигляді символів та сигналів інформація і який призначений для її збереження та передачі в часі й просторі;

– соціальна зумовленість встановлення кримінальної відповідальності за злочини у сфері документообігу, у результаті чого проведено аналіз принципів та умов криміналізації цих діянь, а також обґрунтовано підвищений рівень їх суспільної небезпеки, ніж це передбачено нормами кримінального закону;

– закономірності еволюції підроблень у кримінальному праві й суспільно небезпечних посягань у сфері документообігу та становлення правових норм, які передбачали відповідальність за посягання на документообіг в суспільстві шляхом історико-правового аналізу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в ньому висновки, пропозиції і рекомендації можуть бути використані:

- *у правотворчості* – для подальшого вдосконалення чинного кримінального законодавства України;

- *у правозастосовчій діяльності* – при підготовці нової постанови Пленуму Верховного Суду України з питань відповідальності за злочини у сфері документообігу;

- *у науково-дослідній роботі* – для подальших теоретичних розробок і досліджень проблем кримінальної відповідальності за посягання у сфері документообігу;

- *у навчальному процесі* – положення та висновки дисертації використовуються при викладанні навчальних дисциплін „Кримінальне право України”, при підготовці навчальних і методичних посібників (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у навчальний процес Харківського національного університету внутрішніх справ № 3 від 18.03.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано здобувачем самостійно з використанням останніх досягнень науки кримінального права, сучасних нормативних актів України. Всі сформульовані в дисертації положення та висновки обґрунтовані на базі особистих теоретичних і практичних досліджень здобувача. Результати проведеного дослідження знайшли своє відображення в публікаціях за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були предметом обговорення на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах, а саме: „Правове забезпечення виборчого процесу в Україні: науково-практичні проблеми” (м. Кіровоград, 2004 р.); „Кримінально-правова та кримінологічна характеристика злочинних посягань на порядок управління в сучасному українському суспільстві” (м. Кіровоград, 2004 р.); „Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності” (м. Кіровоград, 2005 р.); „Теоретичні основи і практична діяльність правоохоронних органів у протидії злочинності в умовах розвитку демократії в Україні” (м. Кіровоград, 2005 р.); „Теоретичні та практичні проблеми протидії корисливій злочинності” (м. Кіровоград, 2005 р.); „Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності” (м. Кіровоград, 2006 р.); „Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів” (м. Дніпропетровськ, 2006 р.); „Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку” (м. Луцьк, 2007 р.); „Проблеми протидії корисливо-насильницькій злочинності” (м. Кіровоград, 2007 р.); „Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності” (м. Кіровоград, 2007 р.); „Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених” (м. Харків, 2007 р.); „Органи кримінальної юстиції в системі протидії екологічній злочинності” (м. Херсон, 2009 р.).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у чотирнадцяти публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, а також дев'яти тезах доповідей. Загальний обсяг публікацій – 4,34 авт. арк.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 229 сторінок, із яких основний текст займає 176 сторінок, список використаних джерел (269 найменувань) – 21 сторінку, додатки – 30 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок з науковими планами та програмами, мету й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів, подано інформацію щодо їх апробації й опублікування.

Розділ 1 – «Історія та сучасний стан охорони документообігу нормами вітчизняного та зарубіжного кримінального законодавства» – складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «*Поняття документообігу та документа*» розглянуто поняття документа, офіційного документа та документообігу.

У міру розвитку суспільства збільшується значення та роль документообігу й документів у наявних суспільних відносинах. Для визначення терміна “документ” було встановлено його ознаки, а саме наявність у нього семантичного змісту; стабільної матеріальної форми; використання в соціальній комунікації; завершеність повідомлення. Крім того, функції (головна, загальна, спеціальна), що покладені на документ, також дали змогу сформулювати його визначення.

Під документом розуміють створений людиною матеріальний носій, на якому відображена у вигляді символів та сигналів інформація і який призначений для її збереження та передачі в часі й просторі.

Під офіційним документом слід розуміти документ, що містить зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, що породили чи здатні породити наслідки правового характеру, а також може бути використаний як доказ у правозастосовчій діяльності, складається з дотриманням визначених законом форм, видається чи посвідчується повноважними (компетентними) особами органів державної влади та містить передбачені законом реквізити.

На сучасному етапі розвитку „документообіг” визначається так: це рух документів в установі, організації, на підприємстві з моменту їх створення чи отримання до завершення виконання або відправлення адресатові. Якщо дотримуватись цієї позиції, можна відзначити той факт, що на цьому процес документообігу завершується. Але виникає закономірне запитання: «Як тоді називають суспільні відносини, що регулюють обіг документів за межами підприємств, установ та організацій, а саме їх використання, зберігання тощо?»

Розвиток суспільних відносин, а разом з ними і суспільства в цілому призвів до того, що обіг документів давно вже вийшов за межі вищеназваних установ, тому визначати його як рух документів у межах тієї чи іншої установи замало. Це по-перше.

По-друге, визначати документообіг на сучасному етапі як рух документів в організації з моменту їх отримання або створення і до завершення виконання чи відправки теж не досить коректно, адже це не просто рух документів, а цілий ряд суспільних відносин, які його регулюють, при цьому вони, тобто суспільні відносини, закріплені у відповідних нормативно-правових актах, що мають на меті саме їх регулювання.

Отже, визначати документообіг необхідно через розуміння правових відносин у суспільстві.

По-перше, відносини, які існують навколо офіційних документів, зафіксовані у нормах права у вигляді *суб'єктивних прав та юридичних обов'язків* їх учасників (сторін).

По-друге, офіційний документ може створюватись, зберігатись, використовуватись та знищуватись фізичними особами, організаціями й об'єднаннями, соціальними спільнотами. Всі вони, у свою чергу, виступають суб'єктами правовідносин.

По-третє, усі відносини, що виникають у межах документообігу, обертаються навколо певного об'єкта, а саме офіційного документа.

Викладене вище дає нам змогу стверджувати, що документообіг є певним різновидом правовідносин у суспільстві.

Таким чином, під документообігом розуміють певні правовідносини, які виникають між їх суб'єктами, а саме фізичними особами, об'єднаннями, соціальними спільнотами відносно офіційних документів з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення в різних сферах суспільної діяльності.

У підрозділі 1.2. *«Історія розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за порушення у сфері документообігу»* досліджено історію розвитку кримінальної відповідальності за вчинення злочинів у сфері документообігу.

Відзначено, що історичний розвиток безпосередньо терміна «документ» та порядок його використання, а саме документообіг, започаткувала Псковська судна грамота від 1467 р. та Новгородська судна грамота (XV ст.). З цього часу документи та документообіг поступово знаходять своє місце в системі права й управління державою. Документ починає набувати тих суттєвих ознак, які ми звикли бачити сьогодні. Але водночас про його охорону – кримінальну або цивільну – не йдеться.

У Судебнику 1550 р. злочини у сфері документообігу було більш конкретизовано та визначено підстави кримінальної відповідальності, її межі та види покарання. Проблема кримінально-правового захисту порядку використання документів у суспільстві набула свого подальшого розвитку в таких нормативно-правових актах: Литовських статутах (1529, 1566 та 1588 рр.), Соборному Укладенні 1649 р., Військових Артиклях Петра I (1715 р.), «Правах, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р., Укладенні про покарання кримінальні та виправні (1845, 1903 рр.).

Некодифіковані законодавчі акти кримінально-правового характеру, що належать до періоду становлення радянської влади, містили вказівки на окремі види посадових злочинів без чіткого визначення ознак їх складів. На цьому етапі історичного розвитку підроблення документів, а також будь-який злочинний вплив стосовно документів якраз і було віднесено до посадових злочинів та злочинів проти держави. Що стосується інших видів документів, тобто неофіційних, то в кримінально-правовому аспекті їх охорона не передбачалась.

У Кримінальному кодексі РРФСР 1922 р. було встановлено кримінально-правові норми, що передбачали кримінальну відповідальність за злочинне посягання на суспільні відносини, предметом яких був документ.

Згодом ці диспозиційні ознаки здобували різноманітне тлумачення в монографічній і спеціальній літературі, але практично в тому ж незмінному вигляді відтворювалися КК УРСР 1926 та 1960 рр.

У підрозділі 1.3. *«Кримінально-правова охорона документообігу за законодавством зарубіжних країн»* приділено увагу аналізу зарубіжного законодавства, що передбачає відповідальність за злочини у сфері

документообігу в таких країнах, як Австралійський Союз, Азербайджанська республіка, Естонська республіка, Китайська Народна Республіка, Королівство Данія, Королівство Іспанія, Королівство Нідерландів, Королівство Швеція, Латвійська Республіка, Литовська Республіка, Республіка Грузія, Республіка Білорусь, Республіка Болгарія, Республіка Казахстан, Республіка Узбекистан, Республіка Польща, Республіка Таджикистан, Російська Федерація, Федеративна Республіка Німеччина, Французька Республіка, Швейцарська Конфедерація, Японія.

На основі порівняльного аналізу кримінальних законів названих країн було зроблено висновок, що в них, враховуючи суспільну небезпеку діянь, які посягають на документообіг, приділяють суттєву увагу захисту від злочинних посягань як самого документа, так і порядку його використання, тобто документообігу.

Зокрема, було виявлено таке: кримінально правові системи пострадянського простору схожі між собою, але кожна з них має свої особливості; у кримінальному законодавстві багатьох європейських країн групування таких злочинів здійснено не тільки за об'єктом кримінально-правової охорони, а й за предметом суспільно небезпечного впливу злочинця; у більшості кримінальних законів європейських країн наявні окремі глави або розділи, які містять у собі кримінально-правові норми про відповідальність за різні протиправні діяння з документами.

У підрозділі увагу приділено окремим положенням зарубіжних КК, які можуть бути використані для подальшого розвитку кримінального законодавства України. Так, по-перше, в КК ФРН передбачена кримінальна відповідальність за суспільно небезпечне діяння, що передбачає зайняття особою підробленням документів у вигляді злочинного промислу (§ 267). При цьому наголос зроблено на тому, що в сучасній українській дійсності підроблення документів у вигляді налагодженого виробництва або злочинного промислу набуває все більшого поширення і стає існуючою реальністю.

При цьому КК України (ч. 2 ст. 358 КК) може кваліфікувати такі діяння тільки як повторні або за попередньою змовою групи осіб, що, у свою чергу, не відображає суспільної небезпеки таких діянь, тому, враховуючи досвід КК ФРН, вважаємо за доцільне передбачити як кваліфікуючу ознаку в ст. 358 КК України таке: «Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво підроблених документів, печаток, штампів та бланків».

По-друге, проаналізувавши положення КК Франції (ст. 441-3 КК Франції – відповідальність за зловмисне зберігання підроблених документів), зроблено висновок, що існує потреба доповнити ст. 358 КК України положенням, яке буде передбачати кримінальну відповідальність за діяння, пов'язане зі зберіганням чи придбанням підробленого офіційного документа для власних потреб або потреб третьої особи з метою подальшого використання.

Ця позиція ґрунтується на тому, що особа, вчинюючи відповідні дії, свідомо створює суспільну небезпеку обігу офіційних документів, а також

загрозу завдання шкоди таким суспільним відносинам. При цьому такі діяння мають поширений характер у суспільстві. Це пов'язано з тим, що в переважній більшості випадків, коли мова йде про використання підроблених документів, йому передують дія, яка пов'язана, у першу чергу, з придбанням таких документів, а по-друге, – з їх зберіганням. В обох випадках, а саме придбанні та зберігання, мова йде про самостійні суспільно небезпечні дії, які посягають або створюють загрозу посягання на суспільні відносини, що регулюють обіг офіційних документів.

У розділі 2 – «Принципи та умови криміналізації діянь у сфері документообігу» – на базі розробленої теорією кримінального права концепції криміналізації й декриміналізації суспільно небезпечних діянь стверджується, що на сучасному етапі розвитку України можна констатувати об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони суспільних відносин, що виникають між суб'єктами щодо офіційних документів з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення в різних сферах суспільної діяльності, а саме в документообігу. Про це свідчить існування кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні діяння у сфері документообігу, що передбачена чинним кримінальним законодавством.

Встановлено, що суспільна безпека діянь, які посягають на документообіг, має цілком достатній рівень для їх криміналізації, оскільки її величина перебуває на рівні тієї мінімальної суспільної безпеки, що властива будь-якому кримінально караному діянню.

Суспільна безпека досліджуваних діянь виявляється в тому, що:

- підроблення різноманітних документів та їх використання значно впливає на нормальну, регламентовану законодавством діяльність підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, а також органів самоврядування;
- названі діяння можуть вчинюватися як приватними особами, так і службовими, при цьому останні нерідко діють з використанням своїх службових повноважень або службового становища;
- такі діяння нерідко завдають істотної шкоди правам і законним інтересам фізичних та юридичних осіб;
- використання підроблених документів нерідко служить способом вчинення або засобом укриття інших, більш небезпечних злочинів.

Наступна умова криміналізації цих діянь полягає у відносній їх поширеності та типовості. Розглядаючи та аналізуючи статистичні дані загальної злочинності та кількість зареєстрованих злочинів, пов'язаних з підробленням документів, печаток, штампів та бланків, їх збутом, використанням підроблених документів за період з 2001 до 2010 рр., було з'ясовано, що питома вага цього суспільно небезпечного діяння в структурі загальної злочинності в Україні становила в середньому 2,5%. Водночас динаміка злочинів, спрямованих на документообіг, дає можливість зробити висновок, що протягом останнього десятиріччя рівень злочинів, пов'язаних з документами та їх незаконним використанням, постійно підвищується, при

цьому темп зростання досить суттєвий. Усе це свідчить про підвищення рівня суспільної небезпеки названих вище діянь та значну поширеність цієї категорії злочинів.

Криміналізація діяння не може здійснюватися без урахування можливостей системи кримінальної юстиції в боротьбі з тими чи іншими формами антисуспільної поведінки.

Сьогодні система кримінальної юстиції має у своєму арсеналі повний комплект впливових засобів та заходів, які мають змогу: виявляти та реєструвати злочини, пов'язані з підробленням документів; встановлювати осіб, винних у цих діяннях; законними методами та засобами провести необхідне розслідування, а також судовий розгляд справ, пов'язаних зі злочинними посяганнями на документообіг.

Криміналізації підлягають лише ті діяння, які спричинюють або можуть спричинити досить серйозну шкоду суспільним відносинам, або які мають своїм наслідком створення стану реальної можливості заподіяння такої шкоди. Ця умова дуже переплітається із суспільною небезпекою підроблення документів та їх використання. Справа в тому, що без процесу документообігу не може існувати жодна організація, установа чи підприємство. Внесення неправдивих даних або фактів у цей процес, використання в ньому підроблених документів призводить до негативних соціально-економічних та правових наслідків, тобто завдається матеріальна і моральна шкода. Усе вищесказане обґрунтовує наявність матеріальної й моральної шкоди як умови криміналізації підроблення документів та їх використання.

Суспільна правосвідомість і психологія мають сприйняти той чи інший прояв антисоціальної поведінки як такий, що потребує їх кримінальної караності. Йдеться про те, що суспільство має перебувати на відповідному рівні розуміння суспільної небезпеки діяння для подальшої його криміналізації.

Проведене дослідження засвідчило, що близько 90 % респондентів наголошують на тому, що в сучасному українському суспільстві існує потреба захисту як самого процесу використання документів, тобто документообігу, так і окремого документа. Іншими словами, у суспільстві сформувався чітке розуміння того, що підроблення документа – це кримінально-каране діяння, за яке потрібно нести кримінальну відповідальність.

Розділ 3 – «Кримінально-правова характеристика злочинів у сфері документообігу» – складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Класифікація кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за злочини у сфері документообігу»* зазначається, що проблема класифікації кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за посягання на документообіг, у кримінально-правовій науці не нова. Різноманітність вчинюваних суспільно небезпечних діянь, що посягають на документообіг, а також різниця їх кримінально-правової регламентації зумовлюють необхідність обов'язкового визначення тих чи інших підстав або критеріїв групування цих норм.

У кримінально-правовій науці для систематизації та розподілу норм, що передбачають відповідальність за посягання на документообіг, на певні види найчастіше використовують такі критерії:

- за родовим та безпосереднім об'єктом злочину;
- залежно від того, справжній документ чи ні.

Враховуючи те, що Особлива частина Кримінального кодексу побудована та систематизована за родовим об'єктом, з огляду на перший критерій класифікації виділяють види норм, які, у свою чергу, будуть відображати той чи інший розділ КК України. Проаналізувавши цю класифікацію, було встановлено, що кримінально-правові норми, які передбачають відповідальність за злочини у сфері документообігу, існують без перебільшення в більшості розділів Особливої частини КК України.

Спираючись на той факт, справжній документ чи ні, запропонована така класифікація злочинів, що посягають на документообіг: злочини, які стосуються дійсних документів (злочини, предметом яких є дійсні документи; діяння, які визнаються злочинними у разі їх вчинення без необхідних документів; застосування дійсних документів для вчинення злочинних діянь); злочини, що пов'язані з підробленням документів (злочини, що виразилися в підробленні документів; злочини, які вчинені з підробленими документами).

До першої групи належать суспільно небезпечні діяння з дійсними документами, які, у свою чергу, поділяються на три підгрупи.

До першої підгрупи, тобто до норм, предметом яких є документ, належать діяння, що передбачають форму характерної активної дії: знищення, пошкодження, втрата, придбання, збут, розкрадання, видача, використання документів. Але водночас у деяких випадках це суспільно небезпечне діяння може характеризуватись і бездіяльністю (наприклад, порушення встановленого порядку поводження з документами, що містять державну таємницю (ст. 329 КК)).

Особливість другої підгрупи полягає в тому, що суспільно небезпечне діяння передбачає зайняття тією чи іншою діяльністю без відповідних на те документів або здійснення господарської чи банківської діяльності без відповідної ліцензії (ст. 202 КК), або незаконне виготовлення та інші дії з підакцизними товарами без одержання ліцензії (ст. 204 КК), або організація незаконного переправлення осіб через державний кордон України без відповідних документів (ст. 332 КК).

Наявність третьої підгрупи зумовлюється використанням суб'єктом злочину дійсних документів для подальшої своєї злочинної діяльності.

До другої групи входять суспільно небезпечні діяння з підробленими документами, які, у свою чергу, поділяються на дві підгрупи.

Перша підгрупа характеризується тим, що, по-перше, в цьому випадку документи виступають предметом злочинного посягання, по-друге, вони не є дійсними та достовірними, по-третє, для них характерні дії, які виражені в підлозі, фальсифікації, підробці та внесенні в документ неправдивих відомостей.

Друга підгрупа злочинів характеризується тим, що, по-перше, підроблені документи використовуються як засіб вчинення іншого злочину, по-друге, ці засоби передбачають вчинення за їх допомогою дій: збут підроблених документів, їх використання для вчинення суспільно небезпечних діянь або ухилення від виконання обов'язків.

Крім того, необхідно обов'язково наголосити на тому, що один і той самий злочин може бути одночасно зарахований нами до декількох підгруп і навіть груп. Це пов'язано з тим, що диспозиції окремих кримінально-правових норм передбачають декілька предметів злочинів, декілька суспільно небезпечних діянь, що, у свою чергу, можуть бути вчинені різними шляхами і способами.

Ця систематизація орієнтована, перш за все, на створення теоретичного підґрунтя найбільш правильної кваліфікації злочинів, пов'язаних з документообігом.

У підрозділі 3.2. *«Об'єктивні ознаки злочинів, що посягають на порядок використання документів»* зазначається, що, розкриваючи об'єктивні ознаки злочинів проти документообігу, у першу чергу, необхідно проаналізувати об'єкт цієї категорії злочинів.

У кримінальному законодавстві склалася ситуація, коли кримінально правові норми, які регламентують відповідальність за посягання на документообіг, розміщені в різних розділах кримінального кодексу і, відповідно, мають різні родові об'єкти. Це, у свою чергу, створює у цієї категорії злочинів певні характерні особливості. По-перше, вони не мають чітко вираженого єдиного родового об'єкта, а саме такого, що дав би можливість їх об'єднати в єдиний розділ Кримінального кодексу.

По-друге, проаналізувавши існуючі наукові погляди з приводу об'єкта злочину як взагалі, так і злочинів у сфері документообігу зокрема, дійшли висновку, що об'єктом виступають певні суспільні відносини.

По-третє, безпосереднім об'єктом цієї категорії злочинів є певні правовідносини, які виникають між їх суб'єктами, а саме фізичними особами, об'єднаннями, соціальними спільнотами відносно офіційних документів з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення в різних сферах суспільної діяльності. При цьому такий об'єкт може виступати як основним безпосереднім, так і додатковим.

Предметами цієї категорії злочинів можуть виступати офіційні та приватні документи, документи управлінського характеру, історичні документи та інші. Кожна кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за посягання на документ та порядок його використання, під предметом злочину розуміє той чи інший вид документів.

Наступною обов'язковою об'єктивною ознакою виступає суспільно небезпечне діяння (дія чи бездіяльність). Воно, у свою чергу, є компонентом об'єктивної сторони будь-якого складу злочину.

Дія, тобто активна поведінка, властива більшості злочинів. Не є при цьому винятком і злочини, що посягають на документообіг. За формою прояву

вони можуть бути різноманітними: із докладанням власних фізичних зусиль особи, використання іншої особи (наприклад, малолітнього). Дії можуть бути пов'язані з використанням службового становища, виконанням професійних обов'язків.

Проаналізувавши весь спектр кримінально-правових норм, які мають той чи інший стосунок до документообігу, зроблено висновок, що переважна більшість із них характеризується активною формою дії. При цьому дія може виступати незаконним використанням, підробленням, крадіжкою або іншим видом незаконного привласнення документів тощо.

Що стосується бездіяльності, то вона, як пасивна форма поведінки (наприклад, обов'язок сплачувати податки, збори та інші обов'язкові платежі, що входять в систему оподаткування) в злочинах проти документообігу, як правило, пов'язано з посадою або професією винної особи.

Інші об'єктивні ознаки (суспільно небезпечні наслідки, спосіб вчинення злочину тощо) мають факультативний характер, і статусу обов'язкових набувають тільки у випадку передбачуваності в диспозиції кримінально-правової норми. Наприклад, розголошення лікарської таємниці, тобто певним чином задокументованої інформації про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати буде вважатись злочином у випадку настання тяжких наслідків, а саме самогубства чи самоскалічення потерпілого, серйозного загострення його хвороби внаслідок переживань тощо.

У підрозділі 3.3. «*Суб'єктивні ознаки злочинів, що посягають на порядок використання документів*» зазначається, що злочини як взагалі, так і ті, що посягають на документообіг, характеризують два основних елементи: суб'єкт злочину і суб'єктивну сторону злочину.

З усіх ознак, що характеризують ці два елементи складу злочину, більш актуальною є проблема наявності в цій категорії злочинів спеціального суб'єкта. Справа полягає в тому, що в більшості випадків злочини, які посягають на документообіг, вчинюються спеціальним суб'єктом. З проведеного нами аналізу кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за ті чи інші посягання на ці суспільні відносини, суб'єкт злочину більше ніж у 65 % має спеціальні ознаки. Серед спеціальних суб'єктів, що посягають на документообіг, найбільш поширеними виявились такі: службові особи; особи, які виконують відповідні професійні обов'язки; особи, які раніше вчиняли такий злочин; суб'єкти підприємницької діяльності; медичні або фармацевтичні працівники; працівники юридичної особи будь-якої форми власності, які не є службовою особою; приватні підприємці; аудитори; експерти; оцінювачі та адвокати.

Переважна більшість суспільно небезпечних діянь, що посягають на документообіг, вчинюються з умисною формою вини. Але водночас в окремих випадках зустрічається як необережна, так і змішана форма вини.

У підрозділі 3.4. «*Окремі питання кваліфікації злочинів у сфері документообігу*», розглядаючи проблему охорони документообігу, було наголошено на тому, що в чинному кримінальному законі існують норми, які безпосередньо ставлять під свою охорону порядок використання документів, а

також норми, що передбачають вирішення цих питань у кваліфікованих складах злочинів.

Намагаючись дати відповідь на проблемні питання кваліфікації діянь, що посягають на документообіг, по-перше, було розглянуто проблеми кваліфікації та визначеності відповідності тій чи іншій нормі в межах існуючого кримінального законодавства; по-друге, визначено певні прогалини в законодавчій базі та зроблено спробу сформулювати пропозиції, спрямовані на їх усунення.

ВИСНОВКИ

Одержані в ході виконання дослідження результати підтверджують гіпотезу, покладену в його основу, а реалізовані мета й завдання дають можливість зробити основні висновки й рекомендації, що мають теоретичне й практичне значення.

У дисертації визначено місце проблеми кримінально-правової охорони документообігу в правовому полі України та розглянуто питання, що виникають при цьому.

Різноманітність документів, суспільно небезпечних діянь, що посягають на їх обіг, зумовлюють необхідність проведеного дослідження.

Розглянуті та вирішені завдання цього дослідження дають підстави для таких висновків:

1. Під документом розуміється створений людиною матеріальний носій, на якому відображена у вигляді символів та сигналів інформація і який призначений для її збереження та передачі в часі й просторі.

Під офіційним документом слід розуміти документ, що містить зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, що породили чи здатні породити наслідки правового характеру, а також може бути використаний як доказ у правозастосовчій діяльності, складається з дотриманням визначених законом форм, видається чи посвідчується повноважними (компетентними) особами органів державної влади та містить передбачені законом реквізити.

Документообіг – це певні правовідносини, які виникають між суб'єктами, а саме фізичними особами, об'єднаннями, соціальними спільнотами відносно офіційних документів з приводу забезпечення встановленого державою порядку їх створення, зберігання, використання та знищення в різних сферах суспільної діяльності.

При цьому у міру зростання інформаційного права та посилення ролі документообігу й офіційного документа в структурі управлінської діяльності виникає потреба здійснювати кримінально-правову охорону документообігу.

2. Усі документи, що виконані в офіційно-діловому стилі та застосовуються підприємствами, організаціями й установами в їх діяльності, можна класифікувати за такими основними ознаками, а саме: за способом фіксації інформації; за призначенням; за застосуванням (найменуванням); за формою; за рівнем складності; за місцем складання; за термінами виконання; за походженням; за рівнем гласності; за юридичною чинністю; за стадіями

створення; за терміном збереження; за родом діяльності.

3. Історико-юридичний аналіз норм про кримінально-правову охорону документообігу у вітчизняному кримінальному праві дав змогу усвідомити те, що кримінально-правова охорона цих суспільних відносин на всіх історичних етапах мала свої особливості, але предметом такої охорони виступав лише офіційний документ.

4. На основі аналізу окремих видів класифікацій злочинів, що посягають на документи та порядок їх використання, зроблено висновок, що найбільш доцільною є класифікація кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за посягання на документообіг, за критерієм дійсності документа.

5. Враховуючи важливе значення правильної кваліфікації злочинів, наголошено на таких моментах:

– у ситуаціях, коли суб'єкт злочину підроблює офіційний документ (посвідчення), а потім у подальшому його використовує, суспільно небезпечне діяння має кваліфікуватись за сукупністю кримінально-правових норм, що передбачають окрему відповідальність за підроблення такого документа та за використання завідомо підробленого документа;

– суспільно небезпечне діяння у сфері службової діяльності, пов'язане із підробленням документів, за наявності відповідних підстав має кваліфікуватись правозастосовчими органами за сукупністю кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) чи то за перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК) та за службове підроблення (ст. 366 КК);

– у випадках, коли викрадення документів поєднане з незаконним вилученням із права власності іншого майна особи, ці суспільно небезпечні діяння мають кваліфікуватись за сукупністю злочинів, що посягають на власність та на встановлений законодавством порядок обігу й використання офіційних та деяких приватних документів;

– кваліфікація шахрайських дій, що вчинені шляхом використання підроблених документів, має бути здійснена за сукупністю кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за шахрайство та за підроблення документів;

– діяння, яке пов'язане з ухиленням від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів (ст. 212 КК), що вчинюється шляхом підроблення, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, які передбачені ст. 212 та ст. 358 чи 366 КК;

– діяння, яке пов'язане із шахрайством з фінансовими ресурсами, що вчинене шляхом підроблення документів, необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. 222 та ст. 358 чи 366 КК;

– у випадку, коли особа разом з підробленими документами, що надають право на отримання наркотичних засобів, підроблює або використовує будь-які інші підроблені офіційні документи, кваліфікація має відбуватись за ст. 318 або 319 та ст. 358 КК;

– при вирішенні питання щодо того, за якою кримінально-правовою нормою має кваліфікуватись діяння, що полягає в незаконній видачі рецепта, слід застосовувати загальне правило конкуренції загальної та спеціальної норми, тобто кваліфікація здійснюється за ст. 319 КК;

– у випадку притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності кваліфікація відбувається за ст. 372 КК і додаткова кваліфікація за ст. 366 КК не потрібна.

6. Порівняльний аналіз зарубіжного та вітчизняного кримінального законодавства дав можливість усвідомити, що, враховуючи суспільну небезпеку діянь, які посягають на документообіг, кримінальні закони зарубіжних країн приділяють більш суттєву увагу його захисту від злочинних посягань.

7. Враховуючи позитивний досвід зарубіжних кримінально-правових систем, доцільно використати його для розвитку українського кримінального законодавства, а саме:

- ч. 3 ст. 358 КК України викласти в такій редакції: *«Використання завідомо підробленого документа, зберігання чи придбання його для власних потреб або третьої особи з метою подальшого використання»;*

- доповнити ст. 358 КК України такою кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 358 КК України): *«Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені з використанням обладнання, що забезпечує масове виробництво підроблених документів, печаток, штампів та бланків».*

8. Для усунення колізії норм, а саме ст. 158 та ст. 160 КК в кримінальному законодавстві потрібно внести відповідні зміни до ст. 160 КК, а саме ч. 3 викласти в такій редакції: *«Порушення таємниці голосування, вчинені членом комісії з проведення референдуму або іншою службовою особою».*

9. Для недопущення різнопланового тлумачення термінів *«виборчий документ»* та *«документи референдуму»* і, як наслідок цього, неправильної кваліфікації діяння доповнити ст. 158 КК відповідною приміткою, яка закріпить на законодавчому рівні поняття виборчого документа та документа референдуму.

10. Внести зміни до диспозиції ст. 221 КК відносно предмета злочину та доповнити її відповідною приміткою, у якій закріпити визначення предмета даного злочину – *управлінська документація*.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Фіалка М. І. Криміналізація діянь, пов'язаних з підробками та використанням підроблених документів / М. І. Фіалка // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2005. – № 31. – С. 103–110.

2. Фіалка М. І. Класифікація злочинів, пов'язаних з документами та їх обігом / М. І. Фіалка // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2006. – № 32. – С. 55–62.

3. Фіалка М. І. Кримінологічні риси особи, яка вчиняє злочинне діяння, пов'язане з підrobкою документа та його використанням / М. І. Фіалка // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 10. – С. 96–99.
4. Фіалка М. І. Про деякі питання кваліфікації злочинів, пов'язаних з використанням документів / М. І. Фіалка // Південноукраїнський правничий часопис. – 2006. – № 4. – С. 67–70.
5. Фіалка М. І. Кримінальне законодавство окремих європейських країн про кримінально-правову охорону документообігу / М. І. Фіалка // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2007. – № 3. – С. 225–232.
6. Фіалка М. І. Документ як специфічний предмет злочинних посягань на виборчі права громадян / М. І. Фіалка // Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності : матеріали III звітної науково-практичної конференції (Кіровоград, 17–18 травня 2005 р.). – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ, 2005. – С. 68–71.
7. Фіалка М. І. Особливості класифікації злочинів, пов'язаних з документами та їх обігом / М. І. Фіалка // Теоретичні основи і практична діяльність правоохоронних органів у протидії злочинності в умовах розвитку демократії в Україні : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут НУВС, 2005. – С. 117–121.
8. Фіалка М. І. Окремі питання кваліфікації корисливих злочинів, пов'язаних з підrobкою документів та їх використанням / М. І. Фіалка // Теоретичні та практичні проблеми протидії корисливій злочинності : матеріали регіональної науково-практичної конференції. – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2005. – С. 48–50.
9. Фіалка М. І. Проблеми запобігання злочинам у сфері використання документів / М. І. Фіалка // Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності : матеріали IV звітної науково-практичної конференції, (Кіровоград, 25–26 травня 2006 р.). – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ, 2006. – С. 5–8.
10. Фіалка М. І. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, що вчиняються шляхом підrobлення: питання кваліфікації / М. І. Фіалка // Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку : зб. тез наук. доповідей за матеріалами III Міжнародної наук.-практ. конф. (Луцьк, 23–24 березня 2007 р.). – Луцьк, 2007. – С. 335–337.
11. Фіалка М. І. Питання кваліфікації окремих корисливо-насильницьких злочинів, що посягають на документи та їх обіг / М. І. Фіалка // Проблеми протидії корисливо-насильницькій злочинності : матеріали науково-практичного семінару (Кіровоград, 29 березня 2007 р.). – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2007. – С. 49–50.
12. Фіалка М. І. Питання визначення дефініції “службова особа” в кримінально-правових нормах, що передбачають відповідальність за суспільно небезпечне посягання на документ / М. І. Фіалка // Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності : матеріали V звітної науково-практичної

конференції (Кіровоград, 17–18 травня 2007 р.). – Кіровоград : Кіровоградський юридичний інститут Національного університету внутрішніх справ, 2007. – С. 78–81.

13. Фіалка М. І. Суспільно небезпечні діяння у сфері реалізації виборчих прав громадян, які безпосередньо пов'язані з посяганням на документ та порядок його використання: проблеми застосування / М. І. Фіалка // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених : матеріали науково-практичної конференції (Харків, 25 травня 2007 р.). – Харків : Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – С. 45–48.

14. Фіалка М. І. Корисливий мотив як суб'єктивна ознака злочинів, що посягають на документообіг / М. І. Фіалка // Сучасні проблеми розвитку державності та протидії злочинності : матеріали VI звітної науково-практичної конференції (Кіровоград, 15 травня 2008 р.). – Кіровоград : КірюІ ХНУВС, 2008. – С. 66–68.

АНОТАЦІЯ

Фіалка М.І. Кримінально-правова охорона документообігу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2010.

Дисертація присвячена дослідженню актуальних проблем кримінально-правової охорони документообігу.

Розглянуто та проаналізовано поняття документа, офіційного документа та документообігу. Проведено історико-правовий аналіз розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за порушення у сфері документообігу. Здійснено порівняльний аналіз зарубіжного кримінального законодавства про кримінально-правову охорону документообігу.

Досліджено принципи та умови криміналізації діянь у сфері документообігу.

Розглянуто та вдосконалено класифікацію кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання у сфері документообігу.

Досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, що посягають на порядок використання документів.

Проаналізовано окремі питання кваліфікації злочинів у сфері документообігу. Сформульовано та запропоновано зміни й доповнення до чинного кримінально законодавства.

Ключові слова: документ, офіційний документ, документообіг, підроблення, викрадення, кримінально-правова охорона.

АННОТАЦИЯ

Фіалка М.И. Уголовно-правовая охрана документооборота. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по специальности 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Классический частный университет. – Запорожье, 2010.

Диссертация посвящена исследованию актуальных проблем уголовно-правовой охраны документооборота, выступающего как определенные правоотношения, которые возникают между субъектами относительно официальных документов в связи с обеспечением установленного государством порядка их создания, сбережения, использования и уничтожения в разных сферах деятельности.

Рассмотрено и проанализировано понятие документа, официального документа и документооборота. Проведен исторически-правовой анализ развития законодательства, что предусматривало ответственность за нарушения в сфере документооборота.

Проведен сравнительный анализ зарубежного уголовного законодательства об уголовно-правовой охране документооборота.

Исследованы принципы и условия криминализации деяний в сфере документооборота.

Рассмотрена и усовершенствована классификация уголовно-правовых норм, предусматривающих ответственность за посягательства в сфере документооборота.

Исследованы объективные и субъективные признаки преступлений, которые посягают на порядок использования документов. Проанализированы непосредственные объекты данной категории преступлений. Обоснованно, что таким объектом выступает документооборот. При этом он может быть как основным непосредственным объектом, так и дополнительным.

Предметом данной категории преступлений выступают официальные и личные документы, документы управленческого характера, исторические документы и др. Каждая уголовно-правовая норма, которая предусматривает ответственность за посягательство на документооборот, под предметом такого преступления понимает тот или иной вид документа, что предусмотрен в ее диспозиции.

Проанализированы отдельные вопросы квалификации преступлений в сфере документооборота.

Сформулированы и предложены новая редакция ч. 3 ст. 358 УК Украины, а также предложено дополнить ст. 358 УК Украины ч. 4, в которой предусмотреть ответственность за массовое производство поддельных документов, печатей и штампов.

Для устранения коллизии норм ст. 158 и ст. 160 УК Украины предложено внести изменения в ст. 160 УК Украины.

Для недопущения неоднозначного толкования терминов «избирательный документ» и «документы референдума» предложено дополнить ст. 158 УК Украины примечанием, которое закрепит на законодательном уровне понятие избирательного документа и документа референдума.

Предложено внести изменения в диспозицию ст. 221 УК Украины относительно предмета преступления и дополнить ее соответствующим примечанием, в котором закрепить определение предмета данного преступления – управленческая документация.

Ключевые слова: документ, официальный документ, документооборот, подделка, кража, уголовно-правовая охрана.

ANNOTATION

Fialka M.I. Criminally legal guard of document circulation. – Manuscript.

The dissertation on competitions of a scientific degree of the candidate of law sciences in speciality 12.00.08 – criminal law and criminology; criminally-executive law. – Classic Private University. – Zaporizhzhya, 2010.

Dissertation is dedicated to researching of issues of the day in a criminal law guard-security of circulation of documents.

The concept of document, official paper and circulation of documents are considered and analyzed. The historically-legal analysis of development of legislation is conducted, that foresaw the responsibility for violations in the field of circulation of documents. The comparative analysis of foreign criminal statute is conducted about the criminal-law guard-security of circulation of documents.

Principles and terms of criminalization of acts are investigated in the field of circulation of documents.

The classification of criminal-law norms is considered and improved, that foresee the responsibility for encroachments in the field of circulation of documents. The objective and subjective signs of crimes are investigated, that trench upon the order of the use of documents.

Separate questions of qualification of crimes in the field of circulation of documents are analyzed.

Amendments and supplements are formulated and offered to the current criminal legislation.

Key words: document, official document, circulation of documents, imitation, theft, criminal-law guard.

ФІАЛКА МИХАЙЛО ІГОРОВИЧ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ДОКУМЕНТООБИГУ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Підписано до друку 08.11.10. Формат 60×84/16. Папір друкарський.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Зам. № 18-10 АК . Тираж 100 прим.
Виготовлено на поліграфічній базі Класичного приватного університету
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-б